

Arhivistica și cercetarea științifică

ION ALEXANDRU MUNTEANU

Sfârșitul secolului al XX-lea coincide cu începuturile unei noi ere, eră menită să aducă cu sine numeroase înnoiri în viața societății moderne. De data aceasta, noua eră, numită a „informației”, supune unor schimbări rapide toate sectoarele societății noastre. În toate domeniile, specialiștii sînt confrunțați cu problema schimbării și cu atît mai mult în domeniul arhivistic, unde responsabilitățile și sarcinile Arhivelor sînt în creștere constantă și ele ating și, deseori, depășesc limitele capacităților personalului depozitelor și dotărilor disponibile.

Acest fenomen este rezultatul direct al unor mutații socio-economice, tehnice, culturale, politice, care au ca efect creșterea responsabilităților statului. Acest factor dublu — explozia de informații și extinderea cercetării — provoacă nu numai o amplificare a responsabilităților și sarcinilor Arhivelor, dar pune, de asemenea, în discuție metodele obișnuite de lucru, sistemele de prelucrare, conservare și folosire a documentelor.

În afară de volumul documentelor, arhivistul modern se găsește confruntat nu numai cu domeniile clasice ale administrației guvernamentale, ci cu domenii noi și variate, cum sînt cel al documentelor tehnice, al celor informatice și al altor sectoare în care arhivistul are mai puțină experiență. În plus, arhiviștii sînt tot mai des confrunțați cu numeroase forme noi de documente, filme, dosare arhitecturale și cartografice și o mulțime de alte forme de prezentare care necesită cunoștințe, competență, metode și capacități de conservare speciale.

Toate aceste situații reclamă găsirea de soluții, abordarea de teme de cercetare care să contribuie la stabilirea clară a obiectivelor prioritare ale activității, la elaborarea de enunțuri ale normelor fundamentale, care vor servi drept îndreptar în muncă. Adăugăm la acestea introducerea în munca arhivistică a tehnologiei moderne, menite a sprijini experiențe și încercări în domeniul conservării și restaurării documentelor. Iată pe scurt care este rolul și care sînt principalele sarcini ale cercetării științifice într-un domeniu atît de deosebit cum este al arhivisticii.

În prezent, în sistemul Arhivelor Statului modernizarea și perfecționarea activității arhivistice se corelează cu activitatea de cercetare științifică. Această activitate a însumat în ultimul deceniu teme de studii și cercetare structurate în două mari capitole, și anume:

1. În domeniul științelor social-politice temele abordează problema de actualitate pentru istoriografia națională privind procese istorice, personalități și evenimente cardinale ale trecutului poporului nostru, pe baza unei documentații arhivistice, în mare parte inedite. Amintim în acest sens temele privind continuitatea și permanența românilor în Dobrogea, lupta

poporului român pentru neatîrnare și apărarea ființei naționale, legăturile permanente între teritoriile locuite de români, relațiile poporului român cu popoarele din Balcani, probleme de demografie istorică. Alte teme privesc evenimente istorice de importanță deosebită, cum sînt revoluția română de la 1848, dobîndirea independenței României, marca Unire de la 1918, precum și istoria unor localități.

2. În ceea ce privește a doua direcție de cercetare, aceasta este concretizată în teme de interes imediat pentru perfecționarea activității de conservare și restaurare a documentelor. Exemplificăm în acest sens studiile efectuate privind noi tipuri de mijloace de păstrare și protecție a documentelor, modernizarea mijloacelor de protecție și evacuarea arhivelor, elaborarea de standarde de stat care reglementează activitățile tehnice în arhive, metode și tehnici de citire a documentelor devenite ilizibile ca urmare a degradării pigmentilor. Subliniem, de asemenea, preocupările Serviciului informatică arhivistică pentru perfecționarea sistemului informatic și re-proiectarea fluxurilor de prelucrare automată din cadrul subsistemelor.

Desigur, finalizarea acestor teme, în special a celor cu profil istoric, s-a făcut prin editarea unor serii de instrumente de informare științifică: ediții de documente, inventare și îndrumătoare arhivistice, cataloage de documente, considerate astăzi în munca de cercetare materiale auxiliare însemnate „ce sporesc eficiența investigației”. Publicarea de către Arhivele Statului a 51 de volume de documente într-o perioadă relativ scurtă de timp — doar 10 ani — este urmarea firească a preocupărilor deosebite pe această linie a arhiviștilor.

Punerea în valoare a documentelor necunoscute din patrimoniul arhivistic național a devenit pentru activitatea Arhivelor Statului o coordonată de bază consecvent urmărită și îndeplinită. Stau mărturie edițiile monumentale elaborate în colaborare cu prestigioase instituții științifice, consacrate personalității și epocii lui Mihai Viteazul, răscoalei lui Horea, Revoluției de la 1848, Unirii Principatelor, făuririi statului național unitar român din 1918.

Semnificativ este faptul că aceste lucrări evocă fiecare eveniment în mod evolutiv, în ambianța istorică generală, cu ansambluri unitare de procese și fenomene, documentele interne completîndu-se în mod organic cu cele externe. Varietatea lor, atît ca gen, cît și ca proveniență, deschide cercetătorului o perspectivă largă ce relevă dimensiunea universală, permanentă a existenței neamului românesc, înlesnind cercetarea curistică a proceselor și momentelor istorice de seamă ale trecutului nostru.

Cealaltă direcție principală a activității editoriale desfășurate de Direcția Generală a Arhivelor Statului constă în elaborarea și publicarea instrumentelor de informare, lucrări ce răspund unor nevoi științifice crescînde pentru cei care vor să cunoască conținutul fondurilor și colecțiilor conservate în depozitele de arhivă. Pe lîngă funcția auxiliară de instrumente de lucru, fiecare din acestea — cataloage, inventare, repertorii, îndrumătoare, albume — constituie totodată și o evidențiere masivă a unor informații tematice de ordin economic, politic, social, cultural ș.a.

Una din cele mai importante serii editate de Arhivele Statului este cea a cataloagelor de documente. Prin natura lor, ele reprezintă o substanțială contribuție, ce legitimează prezența Arhivelor Statului în fruntea păs-

trătorilor de documente care elaborează instrumente de lucru în sfera disciplinelor speciale ale istoriei.

Acestora li se adaugă și cataloagele tematice ce abordează probleme diverse, dar de interes pentru cercetarea istorică, introducând astfel în circuitul științific circa 12.000 de documente ce răspund unei tematici variate: relațiile agrare și viața socială în județul Mehedinți în secolul al XIX-lea, personalitatea și activitatea învățatului transilvan Timotei Cipariu, activitatea Casei economice Ioan St. Stamu, viața teatrală la Focșani (1851—1980). Mai menționăm, de asemenea, cataloagele de documente medicvale, păstrate la Filialele Arhivelor Statului județele Suceava și Vilcea.

Alte serii de instrumente de informare științifică sînt inventarele și îndrumătoarele arhivistice. Au fost astfel publicate inventarele unor fonduri arhivistice, valoroase prin masivitatea și sugestivitatea informației însumate.

În ceea ce privește seria de îndrumătoare arhivistice, aceasta cuprinde 24 de volume prezentînd în mod sistematic problematica principală însumată de documentele unui fond sau colecții. Aceste îndrumătoare contribuie la informarea cercetătorilor științifici cu date despre circa 2.000 de fonduri și colecții păstrate în unitățile sus-menționate. Cercetătorul interesat poate desprinde date privind natura documentelor, calitatea informațiilor pe care acestea le însumează, perioada istorică pe care o reflectă, teritoriul geografic pe care l-a cuprins un anumit proces sau pe care s-a constatat o anumită situație.

În aceeași sferă de informare se înscriu, ce-i drept într-o formă mai succintă, și alte lucrări de prezentare ale filialelor D.G.A.S., interesante prin datele de ordin istoric pe care le furnizează cu privire la activitatea filialelor și la principalele fonduri și colecții conservate în depozitele acestora, micro-monografiile filialelor județene ale Arhivelor Statului.

În această perioadă au mai fost elaborate și publicate și alte lucrări de specialitate ca: albume de documente, repertorii, bibliografii și dicționare.

Menționăm, în sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, lucrările de istorie și științe speciale ale acesteia, dovadă a preocupărilor științifice crescînde ale lucrătorilor instituției Arhivelor Statului și, în special, a progreselor înregistrate în domeniul paleografiei, heraldicii și sigilografiei.

Ca o concluzie la cele arătate se poate vedea că modul de elaborare a acestor lucrări a avut la bază o metodologie de lucru unitară, fiecare lucrare în parte reprezentînd un progres față de cele anterioare prin elementele noi abordate, prin discernămint și maturitatea științifică cu care au fost lucrate, ele constituind o solidă contribuție a Arhivelor Statului la dezvoltarea istoriografiei naționale.

Privind în corelare sarcinile cercetării științifice în domeniul teoriei și practicii arhivistice și programul de cercetare al D.G.A.S. pe ultimii ani, trebuie să recunoaștem că acesta din urmă răspunde doar parțial nevoilor activității noastre. Cercetarea în instituția noastră a fost îndreptată prioritar spre sprijinirea activităților de cercetare științifică în domeniul istoriografiei, prin elaborarea de ediții de documente și instrumente de informare științifică al căror principal caracter este cel documentar, de introducere în circuitul științific într-o formă sistematică a informațiilor înmagazinate în fondurile și colecțiile arhivistice. Doar prin natura unora dintre instrumentele de informare și, în mod deosebit, în cazul îndrumătoarelor

arhivistic se fac și cercetări în domeniul istoriei instituțiilor și al istoriei arhivelor românești.

Trebuie deci să recunoaștem că programul de cercetare al instituției noastre este deficitar sub aspectul abordării unor probleme fundamentale ale arhivisticii moderne. În această ordine de idei sugerăm câteva teme (sub titlu de exemplu), care, aprofundate, ar putea contribui la dezvoltarea teoriei și practicii arhivistică românești:

1. caracterul unic și valoarea documentului de arhivă;
2. conceptul de valoare arhivistică, rolul său în procesul de evaluare a documentelor;
3. principii de clasificare a fondurilor arhivistice;
4. arhive personale și familiale;
5. modalități de aplicare a programelor de gestiune a arhivelor;
6. locul Arhivelor Naționale în structura organică a statului;
7. modalități de elaborare între diferite profesii din domeniul informării;
8. forme și metode de difuzare a documentelor de arhivă și a informației pe care o conțin.

Desigur, activitatea de cercetare a acestor teme se va face în paralel cu continuarea elaborării instrumentelor de informare științifică specifică. Amintim în acest sens câteva ediții de documente în curs de elaborare: „Documente turcești privind istoria românilor (1538—1877)”, „Documente privind Unirea Principatelor, vol. VII—VIII”, „Documente consulare engleze”, „Lupta pentru eliberare socială și națională a românilor din Transilvania (1885—1895)”, „Documente privind dezvoltarea industriei în orașul București”, „Bogdan Petriceicu Hașdeu, director general al Arhivelor Statului”.

Lor li se vor adăuga noi volume în cadrul scriilor de inventare, îndrumătoare, cataloage și albume de documente. Căci, „pe lângă însemnătatea care o prezintă pentru cunoașterea inestimabilului tezaur al Arhivelor Statului și de utilitatea lor pentru cercetătorul trecutului românesc” — sublinia un recenzent autorizat — lucrările arhivistice „au dobândit în ultima vreme ... o importanță excepțională pentru istoriografia românească. Utile întotdeauna, acestea au devenit astfel lucrări indispensabile care ușurează într-o mare măsură munca editorilor corpusului de acte menționat, scutindu-i pe aceștia de investigații suplimentare, care însumează destul efort, risipă de timp și de fonduri bănești. Este vorba, așadar, nu numai de contribuția indirectă a arhiviștilor la editarea izvoarelor istorice, dar și de, să-i spunem, o anumită rentabilitate a cercetării istoriografice în genere, ce poate rezulta numai din conjugarea eforturilor ce le implică întotdeauna o lucrare de anvergură corpusului de acte medievale ce se editează în prezent”.